

Czy jesteś tak samo uprzejmy_a, kiedy mówisz w języku obcym?

O grzeczności językowej w kontekście komunikacji międzykulturowej

Katarzyna Wiercińska

ODNoWA 2022
Poznań, 19.11.2022

Nieznajomy_a widzi tylko to, co sam_a zna.

- afrykańskie przysłowie

Przecież nie jestem nieuprzejmy_a!

Kultura z perspektywy
komunikacji międzykulturowej:
wartości a wzorce językowe

Język polski z perspektywy
komunikacji międzykulturowej

Język polski a języki germańskie
i romańskie

Budowanie wrażliwości kulturowej
na lekcjach języka obcego

Warto zajrzeć :)

Dlaczego...

... moi belgijscy znajomi mówią, że im rozkazuję?

Dlaczego...

... kuchenne rozmowy w naszym domu często wyglądają tak?

B. (NL): Može ci w czymś pomóc?

Ja (PL): Hmm, zmywarka / marchewka / ?

B. (NL): Poproś całym zdaniem.

Dlaczego...

... zdarza mi się negatywnie reagować, kiedy
Holendrzy szczerze mówią, co myślą?
(Nawet kiedy wiem, że mają rację :-))

Dlaczego...

... mały detal ma czasami duże znaczenie?

Welcome to X! Claim your 50 welcome bonus points here!

Welkom bij X! Klik hier voor je 50 bonuspunten!

Poles 'not knowingly rude', conclude UK academics

PR dla Zagranicy 16.02.2012 09:06

New research in the UK concludes that "ordinary ways of expressing needs in Polish could sound rude or ill-mannered when Polish speakers use them to construct sentences in English."

Why a Pole's politeness can be lost in translation

By STEVE DOUGHTY FOR THE DAILY MAIL
UPDATED: 00:03 GMT, 14 February 2012

54

[View comments](#)

If your Polish plumber curtly tells you to pass the spanner, don't worry, he isn't being rude.

And if the Polish assistant in the coffee shop seems unnecessarily brusque when she tells you where the milk is, she's not trying to be offensive either.

W czym więc problem?

Mówiąc w języku obcym, nawet jeśli używamy poprawnego słownictwa i znamy reguły gramatyczne, często powielamy schemat komunikacyjny z języka ojczystego.

Ten grzeczny język, unikający słowa 'nie', ściśle wiąże się z hierarchią społeczną; jego użycie jest precyzyjnie określone w zależności od tego, kto i do kogo mówi. Hierarchizacja języka zaczyna się w rodzinie i opiera na skomplikowanych relacjach statusu związanych z płcią i wiekiem, gdzie mężczyzna stoi wyżej niż kobieta, a starszy góruje nad młodszym. Gdybyśmy były Japonkami, moja o kilka lat młodsza siostra zwracałaby się do mnie niekiedy 'szanowna starsza siostró' [...]. Japończycy zwracają się do siebie po nazwisku lub wymieniając funkcję, a używanie imienia zarezerwowane jest dla relacji rodzinnych, intymnych lub bardzo bliskich przyjaźni [...]. Konieczność komunikowania się ze mną po angielsku zmieniła moich japońskich przyjaciół w innych ludzi: ludzi, którzy od pierwszego dnia używali mojego imienia, a nie nazwiska, i zadawali mi bezpośrednie pytania, jakie w ich języku byłyby niedopuszczalne i niegrzeczne.

(Joanna Bator, Japoński wachlarz. Powroty, 2011, e-book)

Jak opisać kulturę z perspektywy komunikacji międzykulturowej?

Komunikacja: wysoko- czy niskokontekstowa?

Negatywny feedback: czy dajemy go wprost?

Przewodnictwo: hierarchiczne czy egalitarne?

Podjęcie decyzji: konsensus czy decyzja jednej osoby?

Zaufanie: oparte na kompetencjach czy związkach?

Styl konfliktu: konfrontacja czy unikanie konfrontacji?

Planowanie: linearne czy elastyczne?

Perswazja: zaczynamy od teorii czy od wniosków?

Wartości a wzorce językowe

Hierarchia

Jasno ustalona społeczna hierarchia odbija się także w języku.

- pomyślmy na przykład o podziale zaimków osobowych i innych formach zwrotu do adresata. Ale nie jest to jedyny przejaw hierarchii.
- społeczeństwa hierarchiczne mogą częściej używać np. trybu rozkazującego. Ale społeczności, które nie są nastawione tak hierarchicznie jak polska, mogą preferować formy, które dają kontrolę odbiorcy wypowiedzi - np. pytania.
- perspektywa - czy przypadkiem nieświadomie nie wchodzimy w rolę osoby postawionej wyżej w hierarchii

Wysoko- i niskokontekstowość

W kulturach wysokokontekstowych najważniejsza część wiadomości często nie jest wyrażona dosłownie.

- bo chcemy dyskretnie dać coś do zrozumienia
- bo nie chcemy kogoś urazić
- bo po prostu nie musimy czegoś wyrażać bezpośrednio - wiemy, jaka jest nasza relacja, wiemy, że nikt nie ma nic złego na myśli, więc możemy używać w stosunku do siebie mniej uprzejmej formy, bo w danej sytuacji może być po prostu efektywniejsza

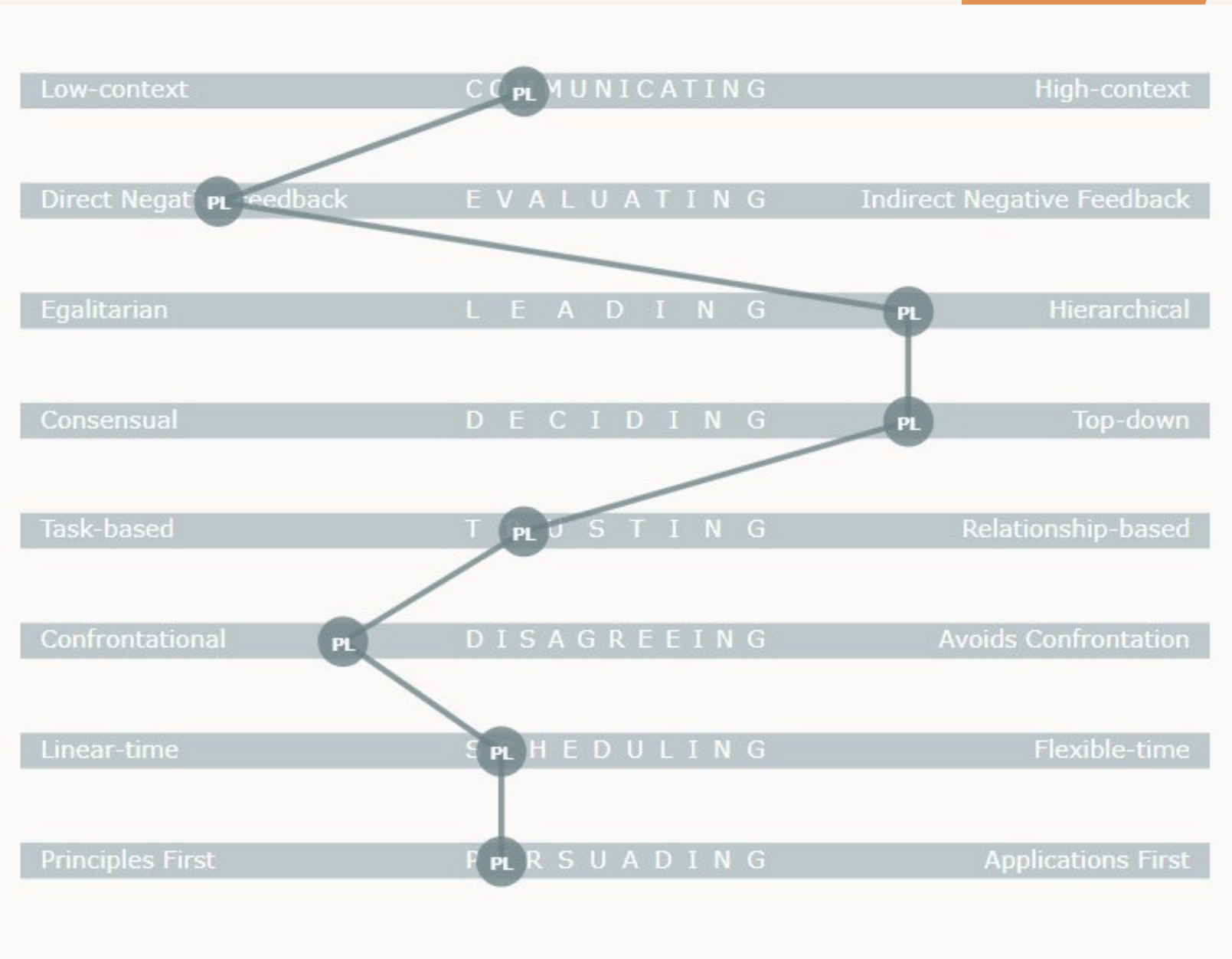
W kulturach niskokontekstowych brak jasnego przekazu może uchodzić za nieszczerłość i powodować brak zaufania.

Szczerłość i zaufanie

Jak postrzegamy np. rolę krytyki i konfrontacji? Bardzo bezpośredni przekaz ma w wielu kulturach jak najbardziej pozytywny wydźwięk.

- szczerłość, nawet brutalna, to przysługa
- krytyka pojedynczego działania nie jest równoznaczna z krytyką osoby

Język polski z perspektywy komunikacji międzykulturowej

Meyer, E. 2016. The Culture Map. New York, NY: PublicAffairs.
The Country Mapping Tool: <https://erinmeyer.com/culturemap/>

Komunikacja: wysoko- czy niskokontekstowa?

Negatywny feedback: czy dajemy go wprost?

Przewodnictwo: hierarchiczne czy egalitarne? -> hierarchiczny czy indywidualistyczny styl komunikacji?

Podejmowanie decyzji: konsensus czy decyzja jednej osoby?

Zaufanie: oparte na kompetencjach czy związkach?

Styl konfliktu: konfrontacja czy unikanie konfrontacji?

Planowanie: linearne czy elastyczne?

Perswazja: zaczynamy od teorii czy od wniosków?

Moje codzienne wyzwanie :)

Perspektywa PL - ankieta

Holendrzy najchętniej mówiliby do wszystkich na 'ty'. To nieadekwatne do stopnia bliskości relacji, świadczy o braku kultury i szacunku do mnie oraz jest wyrazem próby przekroczenia pewnego dystansu, który jest w moim odczuciu konieczny w stosunku do nieznanym osobom, bo zapewnia komfort, zapobiega poczuciu osaczenia.

Mają swoje zdanie na temat wszystkiego i oczywiście muszą je wyrazić. Czasami powiedzą coś tak, że pójdzie w pięty. Pomijam już fakt, że niektórych rzeczy po prostu nie wypada poruszać w rozmowie.

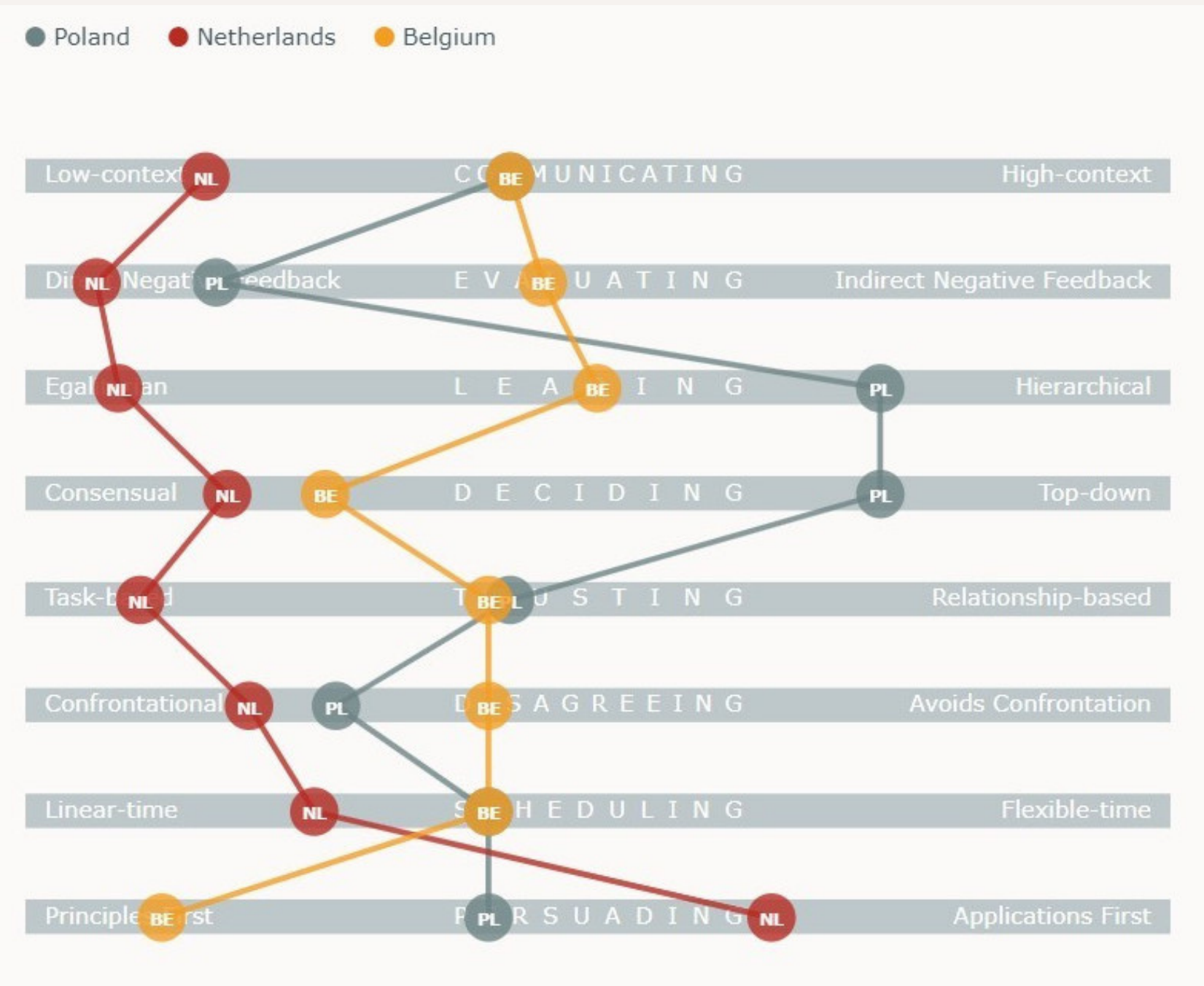
Perspektywa NL - ankieta

Tryb rozkazujący - to takie polskie! Prośby przez dobór słów brzmią jak polecenia. A to sugeruje władzę jednego rozmówcy nad drugim, co nie jest miłym doświadczeniem.

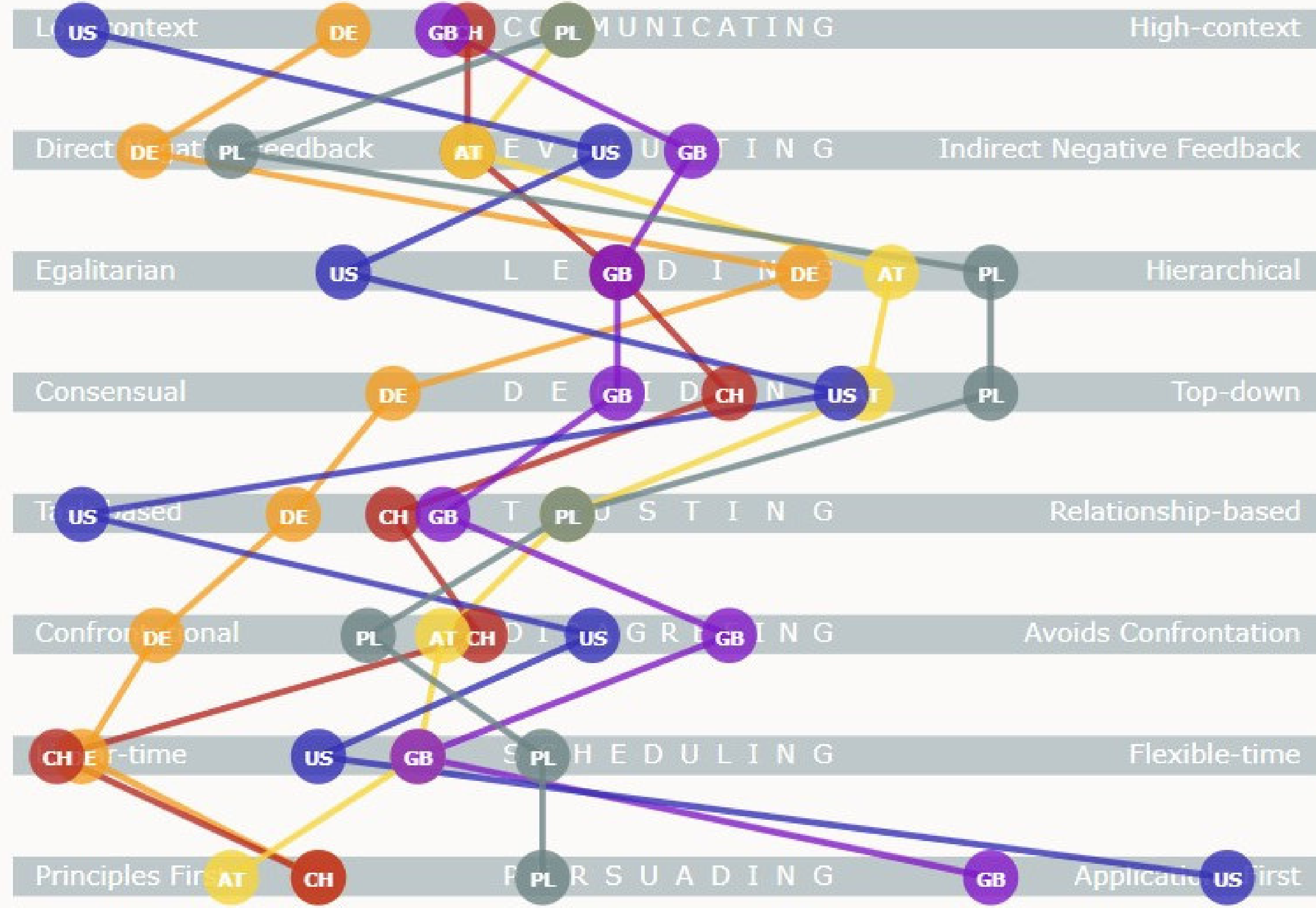
Polacy często mówią jedno, a myślą drugie. I jak tu dojść, o co naprawdę chodzi? Jakby nie można było powiedzieć wprost. Ale jak ja mówię rzeczy wprost, to też jest źle.

Meyer, E. 2016. The Culture Map. New York, NY: PublicAffairs.
The Country Mapping Tool: <https://erinmeyer.com/culturemap/>

Język polski a języki germańskie

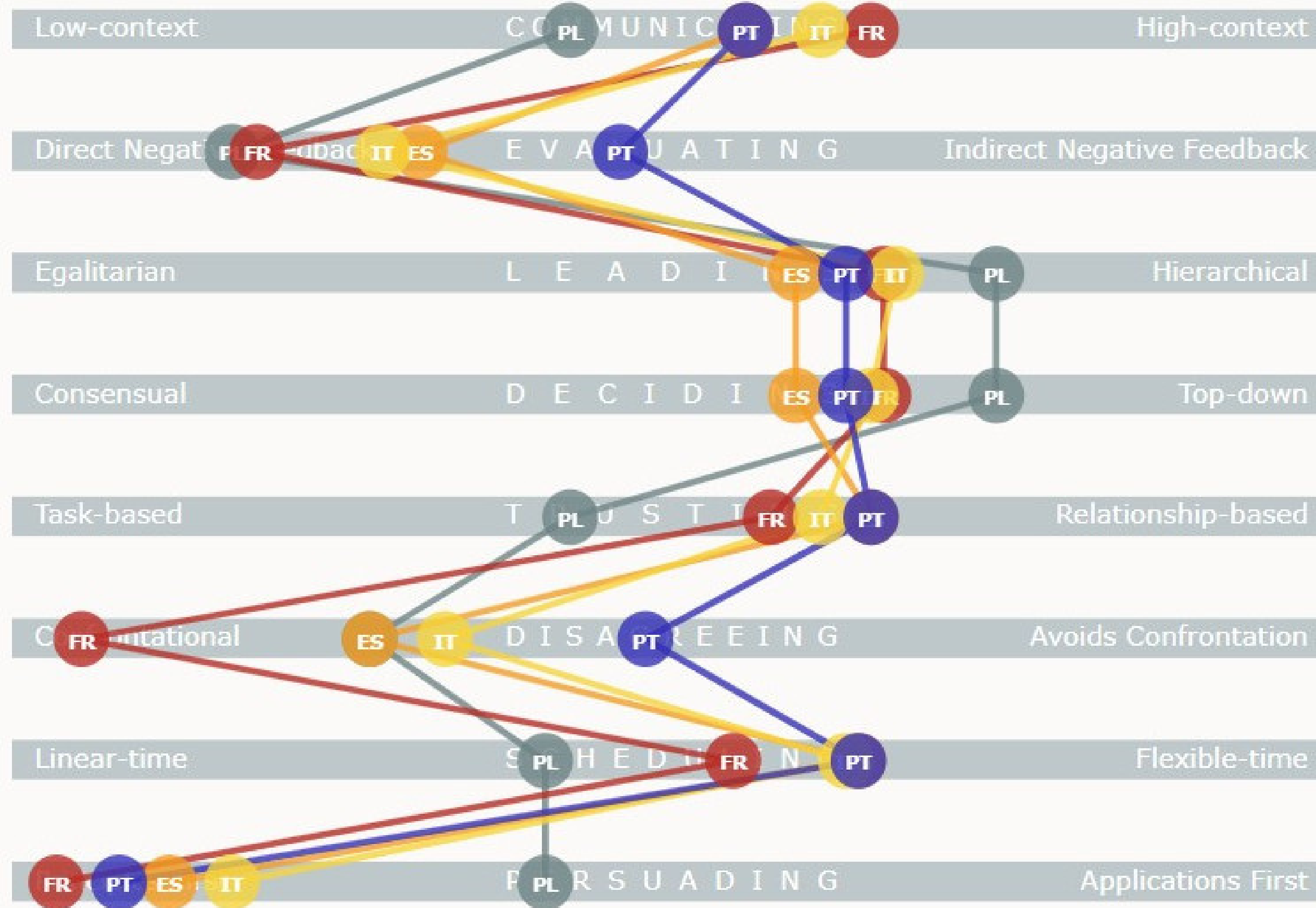
Germany Switzerland Austria UK United States Poland

Meyer, E. 2016. The Culture Map. New York, NY: PublicAffairs.
The Country Mapping Tool: <https://erinmeyer.com/culturemap/>

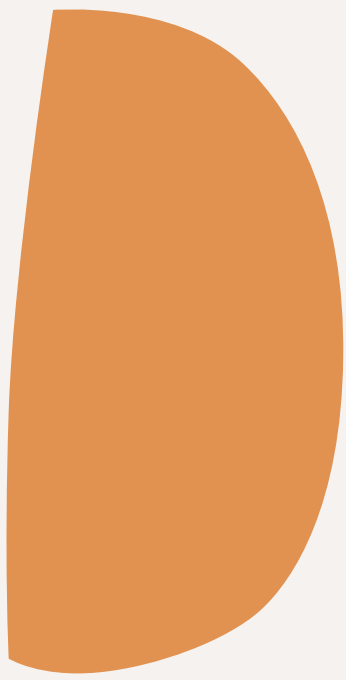
Język polski a języki romańskie

● Poland ● France ● Spain ● Italy ● Portugal

Jak budować wrażliwość kulturową na lekcjach języka obcego?

- Formy grzecznościowe możemy implementować nawet w tak małych elementach lekcji, jak np. rozdawanie handoutów (There you go - Thank you; S'il vous plait - Merci, Alstublieft - Dankjewel; ...). Dla Polaka może brzmieć to jak przesada, ale za granicą właśnie tak mała rzecz może stać się źródłem problemu
- Ćwiczenia z odgrywaniem scenek, przy okazji których możemy dać feedback również na temat grzeczności i podkreślić, co jest szczególnie ważne, żeby być uprzejmym, mówiąc w języku docelowym
- Dla starszych uczniów - zaproponujmy, żeby wszelkiego rodzaju prośby (np. czy mogę wyjść do łazienki, czy mogę dostać jeszcze jedną kartkę) wypowiedzieli w języku docelowym. To też jest okazja, żeby dać feedback.
- Bądźmy przykładem :) Nie mówmy 'speak louder', ale 'could you speak louder because I can't hear you' :-)

Warto zajrzeć (i się przetestować :-)

What's your cultural profile?

<https://hbr.org/2014/08/whats-your-cultural-profile>

Rada: W ostatnim pytaniu wypełniamy narodowość. Otwórz test w dwóch osobnych oknach przeglądarki (w trybie Incognito - Ctrl + Shift + N). Wypełnij dwa razy dokładnie takie same odpowiedzi. W jednym teście wpisz narodowość polską, a w drugim narodowość związaną z językiem, którego (się) uczysz. Otrzymasz w ten sposób podsumowanie, jak Twoje odpowiedzi mają się do norm kultury rodzimej i obcej.

You selected Poland as your nationality. Observe where you fall on each of the eight scales:

Communicating. This scale measures the degree to which a culture prefers **low- or high-context** communication, a metric developed by anthropologist **Edward Hall**. In low-context cultures (such as the U.S., Germany, and the Netherlands), good communication is precise, simple, and explicit. Messages are expressed and understood at face value. Repetition and written confirmation are appreciated, for clarity's sake. In high-context cultures (such as China, India, and France), communication is sophisticated, nuanced, and layered. Reading between the lines is expected. Less is put in writing, and more is left to interpretation.

Dziękuję za uwagę :-)

Źródła

Brown, Penelope / Stephen C. Levinson (2011[1978]): Politeness: Some Universals in language Usage. 20e druk. Cambridge: Cambridge University Press.

Coolidge, Frederick L. / Thomas Wynn (2013): "Cognitive Prerequisites for the Evolution of Indirect Speech." In: The Oxford Handbook of Language Evolution. Eds. M. Tallerman, K. Gibson. Oxford: Oxford University Press, 216-223.

Dijk, Teun van (1997): Discourse as Social Interaction. London: Sage.

Grainger, Karen / Sara Mills (2016): Directness and Indirectness across Cultures. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Hoop, Helen de e.a. (2016): "Imperatives and Politeness in Dutch." In: Linguistics in the Netherlands 33, 41-53.

Lee-Wong Song Mei (1994): "Imperatives in Requests: Direct or Impolite - Observations from Chinese." In: Pragmatics 4(4), 491-515.

Lakoff, Robin T (2005): "Civility and its Discontents. Or, Getting in Your Face". In: Broadening the Horizon of Linguistic Politeness. Eds. Robin T. Lakoff and Sachiko Ide. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 23-43.

Lakoff, Robin T. / Sachiko Ide (2005): "Introduction". In: Broadening the Horizon of Linguistic Politeness. Eds. Robin T. Lakoff and Sachiko Ide. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1-20.

Meyer, E. 2016. The Culture Map. New York, NY: PublicAffairs.

Nishimura, Shoji e.a. (2008): "Communication Style and Cultural Features in High/Low Context Communication Cultures: A Case Study of Finland, Japan and India". In: Proceedings of a subject-didactic symposium in Helsinki. Helsinki: University of Helsinki, Department of Applied Sciences of Education, 783-796.

Nwoye, Onuigbo G (1992): "Linguistic Politeness and Socio-Cultural Variations of the Notion of Face." In: Journal of Pragmatics 18, 309-328.

Oostendorp, Marc van (2018): U als scheldwoord en andere taalverschijnselen. Amsterdam: De Kring.

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (z.d): "Internationaal ondernemen. Landen en gebieden."
<<https://www.rvo.nl/onderwerpen/internationaal-ondernemen/landenoverzicht>>. Laatst geraadpleegd op 3.08.2020.

Wierzbicka, Anna (2003[1991]): Cross-Cultural Pragmatics. The Semantics of Human Interaction. 2de druk. London: Mouton, de Gruyter.